

"才" VA "就" KO'RSATKICHLARINING VAQT KONSEPTIDA QO'LLANILISHI

Bobonorov Abdurauf Abdumuminovich

Samarqand Davlat Chet Tillar Instituti Tayanch Doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17951803>

Annotatsiya:

Maqolada xitoy tilidagi "才" va "就" ko'rsatkichlarining vaqt bilan bog'liq holatlarda qanday ishlatilishi tahlil qilinadi. Misollar yordamida har ikkala ko'rsatkichning asosiy xususiyatlari, ularning vaqt ifodalari bilan bog'lanishi, farqlari va kontekstga ko'ra qanday tarjima qilinishi yoritiladi.

Kalit so'zlar:

vaqt, kechikish, tezlik, 才, 就, kutilgan vaqt, misollar, vaqt ifodasi, qarama-qarshilik, semantik farq

Xitoy tilida "才" (cái) va "就" (jiù) ko'rsatkichlari vaqt bilan bog'liq holatlarda tez-tez ishlatiladi. Bu ikki so'z bir-biriga qarama-qarshi ma'nolar ifodalaydi va ularning to'g'ri qo'llanilishi nutqning ma'nosini aniqroq ifodalashga qilishga yordam beradi. "才" ko'rsatkichi kechikishni, "就" esa tezlik yoki ish haraktni ertaroq amalga oshganini ifodalaydi. Bu ikki ko'rsatkichni to'g'ri tushunish va ularni qo'llash orqali xitoy tilida so'zlashuv va yozuvda fikrni aniqroq ifodalash mumkin.

Quyida bu ko'rsatkichlarning ma'nolari, farqlari, ularning vaqt konseptida qanday qo'llanilishi va ularning qo'shimcha ma'nolari haqida batafsil to'xtalamiz.

"才" ko'rsatkichining vaqtini ifodalashda qo'llanilishi

"才" ko'rsatkichi odatda kechikish, kech qolish yoki biror ishning kutilganidan ko'ra kechroq sodir bo'lishini ifodalash uchun ishlatiladi. Bu so'z tarijmada vaqtini ta'kidlash uchun "faqatgina", "hozirgina" yoki "endi" kabi ma'nolarda keladi. "才" ko'rsatkichi bilan birga kelgan vaqt ifodalari odatda kutilgan vaqtdan keyinroq bo'ladi.

"才" ning asosiy xususiyatlari:

- Kechikishni bildiradi.
- Kutilgan vaqtdan keyin sodir bo'lgan voqealarni ifodalaydi.
- "Faqatgina", "hozirgina" kabi ma'nolarda tarjima qilinadi.

Misollar:

-他才来。(Tā cái lái.)

U hozirgina keldi. (Kutilganidan kechroq kelganini bildiradi.)

-我才做完作业。(Wǒ cái zuò wán zuòyè.)

Men endi uy vazifamni tugatdim. (Kutilganidan kechroq tugatilganini bildiradi.)

-我们才开始。(Wǒmen cái kāishǐ.)

Biz hozirgina boshladik. (Kutilganidan kechroq boshlanganini bildiradi.)

-“才” ko’rsatkichi bilan birga kelgan vaqt ifodalari odatda kutilgan vaqtdan keyinroq bo’ladi. Masalan, agar biror kishi soat 3:00 da kelishi kutilgan bo’lsa, lekin u soat 4:00 da kelsa, “他四点才来” (Tā sì diǎn cái lái) deyish mumkin.

“就” Ko’rsatkichining vaqtda qo’llanilishi

“就” ko’rsatkichi esa “才” ga qarama-qarshi ma’noni ifodalaydi. Bu so’z tezlik, erta yoki biror ishning kutilganidan oldin sodir bo’lishini bildiradi. “就” ko’rsatkichi bilan birga kelgan vaqt ifodalari odatda kutilgan vaqtdan oldinroq bo’ladi.

“就” ning asosiy xususiyatlari:

-Tezlikni bildiradi.

-Kutilgan vaqtdan oldin sodir bo’lgan voqealarni ifodalaydi.

-"Tezda", "darhol" kabi ma’nolar bilan birga keladi.

Misollar:

-他就来了。(Tā jiù lái le.)

U tezda keldi. (Kutilganidan erta kelganini bildiradi.)

-我就做完作业了。(Wǒ jiù zuò wán zuòyè le.)

Men tezda uy vazifamni tugatdim. (Kutilganidan oldin tugatilganini bildiradi.)

-我们就开始了。(Wǒmen jiù kāishǐ le.)

Biz tezda boshladik. (Kutilganidan oldin boshlanganini bildiradi.)

“就” ko’rsatkichi bilan birga kelgan vaqt ifodalari odatda kutilgan vaqtdan oldinroq bo’ladi. Masalan, agar biror kishi soat 3:00 da kelishi kutilgan bo’lsa, lekin u soat 2:00 da kelsa, “他两点就来了” (Tā liǎng diǎn jiù lái le) deyish mumkin.

“才” va “就” ning farqlari

“才” va “就” ko’rsatkichlari o’rtasidagi asosiy farq ularning vaqtga nisbatan qanday munosabatda ekanligidadir. “才” kechikishni, “就” esa tezlikni ifodalaydi. Bu farqni quyidagi misollar orqali yanada aniqroq ko’rish mumkin:

-他才到。(Tā cái dào.)

U hozirgina keldi. (Kechikib kelgan.)

-他就到了。(Tā jiù dào le.)

U tezda keldi. (Tezroq kelgan.)

Shuningdek, “才” ko’rsatkichi bilan birga kelgan vaqt ifodalari odatda kutilgan vaqtdan keyinroq bo’ladi, “就” esa kutilgan vaqtdan oldinroq bo’ladi.

“才” va “就” ning qo’shimcha ma’nolari

"才" va "就" ko'rsatkichlari faqat vaqtni ifodalash bilan cheklanmaydi. Ularning boshqa ma'nolari ham mavjud. Masalan:

才 ko'rsatkichi "faqat", "gina" ma'nolarini ham bildirishi mumkin:

才三个人。(Cái sān gè rén.)

Faqat uch kishi.

就 ko'rsatkichi "shunchaki", "darhol" ma'nolarini ham bildirishi mumkin:

我就去。(Wǒ jiù qù.)

Men darhol boraman.

"才" va "就" ning nutqda qo'llanilishi

"才" va "就" ko'rsatkichlari nutqda turli xil ma'nolar ifodalash uchun ishlatilishi mumkin. Ularning qo'llanilishi kontekstga bog'liq bo'lib, ularning ma'nosi o'zgarishi mumkin. Misol uchun:

才 ko'rsatkichi bilan:

他才二十岁。(Tā cái èrshí suì.)

U faqat yigirma yoshda. (Yoshligini ta'kidlash.)

就 ko'rsatkichi bilan:

他就二十岁。(Tā jiù èrshí suì.)

U allaqachon yigirma yoshda. (Yoshligini ta'kidlash.)

Xulosa

"才" va "就" ko'rsatkichlari xitoy tilida vaqtni ifodalashda muhim rol o'ynaydi. "才" kechikishni, "就" esa tezlikni bildiradi. Ularning to'g'ri qo'llanilishi nutqning ma'nosini aniqroq va ravonroq qilishga yordam beradi. Bu ikki ko'rsatkichni o'rganish va ularni amaliyotda qo'llash orqali xitoy tilini mukammal egallash mumkin.

"才" va "就" ko'rsatkichlarini o'rganishda ularning asosiy farqlarini tushunish muhimdir. "才" bilan birga kelgan vaqt ifodalari odatda kutilgan vaqtdan keyinroq bo'ladi, "就" esa kutilgan vaqtdan oldinroq bo'ladi. Shuningdek, bu ko'rsatkichlarning qo'shimcha ma'nolari ham mavjud bo'lib, ularni turli kontekstlarda qo'llash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Huei-Ling Lai (2014) Rejected expectations: The scalar particles Cai and Jiu in Mandarin Chinese, The Commercial Press
- 2.Shakhriyor Safarov (2023). A dictionary of linguistics. Tashkent, Lesson press
- 3.Shakhriyor Safarov (2008) ПРАГМАЛИНГВИСТИКА, Toshkent,
- 4.Shakhriyor Safarov (2013) Semantika, O'zbekiston milliy ensiklopediyasi
- 5.Chao, Y. R. (1968). A Grammar of Spoken Chinese. University of California Press.
- 6.Li, C. N., & Thompson, S. A. (1981). Mandarin Chinese: A Functional Reference Grammar. University of California Press.

7. Paris, M. (1985). *La grammaire du chinois mandarin*. Presses Universitaires de France.
8. Biq, Y. (1984). The semantics and pragmatics of *cai* and *jiu* in Mandarin Chinese. *Journal of Chinese Linguistics*.
9. Biq, Y. (1988). Discourse functions of the Mandarin particles *cai* and *jiu*. *Journal of Chinese Linguistics*.
10. Huang, Y. (1996). *Chinese Syntax: A Cross-Linguistic Perspective*. Oxford University Press.
11. Xing, J. (2006). *Teaching and Learning Chinese as a Foreign Language: A Pedagogical Grammar*. Hong Kong University Press.
12. Sun, C. (2006). *Chinese: A Linguistic Introduction*. Cambridge University Press.
13. Shi, Y. (2002). *The Establishment of Modern Chinese Grammar*. John Benjamins Publishing.
14. Lü, S. (1980). *Xiandai Hanyu Babai Ci* [Eight Hundred Words in Modern Chinese]. Commercial Press.
15. Li, D. (1999). *Modern Chinese Grammar: A Clause-Pivot Approach*. Hong Kong University Press.
16. Zhu, D. (1982). *Yufa Jiangyi* [Lectures on Grammar]. Commercial Press.
17. Wang, L. (1985). *Hanyu Yufa Lilun* [Theoretical Grammar of Chinese]. Beijing University Press.
18. Zhang, N. (2010). *Coordination in Syntax*. Cambridge University Press.
19. Tsao, F. F. (1976). Sentence-final particles in Chinese. *Journal of Chinese Linguistics*.
20. Liu, Y. (2007). *Chinese Grammar at Work*. John Benjamins Publishing.
21. Cheng, L. L.-S. (1997). *On the Typology of Wh-Questions*. Garland Publishing.
22. Pan, H. (2011). *Focus and Quantification in Chinese*. Springer.
23. Zhang, J. (2008). *The Phonology of Chinese*. Oxford University Press.
24. Li, X. (2003). *Chinese Grammar: Functional Approaches*. University of Hawaii Press.